

A koraiújkorai és újkorai vármegyei és városi jegyzőkönyvek kiadása

In memoriam Henszel Ágota

Ágota nagyon sokrétű munkát végzett, ennek egyik részét képezte a Szatmár vármegyei jegyzőkönyvek kiadása. A Művelődési Minisztérium kezdeményezésére erre a feladatra először Balogh István nyugalmazott levéltárigazgató vállalkozott: 1593-tól 1616-ig fordította a jegyzőkönyvek latin nyelvű szövegét. Ő azonban válogatást végzett, azokat a bejegyzéseket közölte, amelyeket a köztörténet és a helytörténetírás szempontjából fontosnak ítélt.

Balogh Pista bácsi után Ágota folytatta Szatmár vármegye jegyzőkönyveinek fordítását. A második kötet évköre 1629-től 1640-ig terjedt, ebből 1634-ig jutott el a fordításban. Azért folytatta 1629-el, mivel 1616 és 1629 között nem maradtak fenn a jegyzőkönyvek. Ágota minden bejegyzést lefordított, de nem szó szerint, hanem kivonatolva közölte azokat. A feldolgozás módja tehát jelentősen változott. A regesztákhoz név-, hely- és tárgymutatót is készített.

Miért olyan fontos a jegyzőkönyvek fordítása? Részint azért, mert Szatmár vármegyének az iratai Trianonnak köszönhetően Kolozsvárott és Szatmárnémetiben található, és nehezen kutathatók. Egyébként is Szatmár vármegye 17. századi történetének, az 1600-as éveknek meglehetősen csekély levéltári forrásanyaga van. Sajnos ugyanakkor a jegyzőkönyvekhez készült segédletek sem maradtak fenn. A jegyzőkönyvek így nagyon fontos forrásai a vármegye történetének, mondhatni pótolhatatlan forrástípusának tekinthetjük.

Mit tartalmaznak a jegyzőkönyvek? Az országos nagyobb eseményekről, mint például a felsőmagyarországi vármegyékben történt eseményekről, a hajdúfelkelésről, vagy I. Rákóczi György fejedelemmé választásáról alig esik szó, nyilván a hatalmi viszonyok kiszámíthatatlansága miatt. A bejegyzések a közügyek mellett elsősorban a nemesek jogügyleteivel foglalkoznak. Tükrözik a megye középnemességének életét, de a 17. század politikai, társadalmi és gazdasági viszonyait is láttatják. Ezek során szinte feltárul a vármegye működésének sok apró részlete.

Milyen nehézségei vannak a fordításnak? A 17. századi magyarországi latin nyelvű iratok fordítása nem könnyű. A jegyzőkönyvek többsége fogalmazvány, ahol nagyon sok rövidítést használnak, sok a nehezen olvasható, vagy áthúzott rész. Meg kell ismerni ugyanakkor az íródeák írásmódját is, aki sokszor egy mondaton belül is felváltva használja a magyar és latin nyelvet. A datálás sem egyszerű. A tanácskozások keltezése kezdetben az egyházi ünnepekhez kapcsolódott, később már a naptár szerinti dátumot használták, gyakran azonban mindkettőt. A jegyzőkönyvek fordítójának ugyanakkor a latin nyelv mellett nemcsak

a történettudományban, de a történeti földrajzban is járatosnak kell lennie, hogy a nehezen kiolvasható helységeket lokalizálni tudja.

A jegyzőkönyvek kiemelkedő forrásértékkel bírnak. Nemcsak a helytörténetnek, hanem az országos köztörténetnek, társadalom- és gazdaságtörténetnek, művelődés- és jogtörténetnek, a nyelvészetnek, valamint az irodalomtörténetnek is páratlan értékű, nélkülözhetetlen forrásait képezik. E becses forrásanyagot azonban csak kevesen tudják olvasni, így használni is, hiszen még a magyarul írt részek kiolvasása is nehézséget jelent. Ezért van szükség a tudományos kutatómunka elősegítése érdekében a jegyzőkönyvek kiadására.

Azt hiszem, ebben a körben nem kell magyarázni, hogy a levéltári források közlése mennyire fontos részét jelenti szakmánknak, ahogy Jakó Zsigmond írta: „...*a forrásközlés valójában magvetés. Megeshet, hogy a magvető maga nem éri meg az aratást, mégis bizonyos lehet felőle, hogy munkájának lesz eredménye, azt betakarítják, és annak valaki, aki az ő helyébe lép, egykor hasznát látja.*”

Azt gondolom, hogy Ágota jelentős munkát, magvetést végzett. Sajnos, nem érhetette meg az aratást. Levéltárosként közel 30 éve ismertem: végtelenül szerény, csendes ember volt, aki szobájában észrevétlenül dolgozott ugyan, de hatalmas szaktudással bírva egyértelműen nagyot alkotott a történettudomány számára.